

КРИТЕРІЇ ВІДБОРУ ІНСТРУМЕНТІВ ФАСИЛІТАЦІЇ ДЛЯ РОБОТИ ОН-ЛАЙН В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ СПЕЦІАЛІСТІВ ФАРМАЦІЇ

Зарічкова М. В.

Кафедра управління та економіки фармації
Інституту підвищення кваліфікації спеціалістів фармації
Національного фармацевтичного університету

м.Харків, Україна

uef-ipksf@nuph.edu.ua

Вступ. Центром навчального процесу в системі післядипломної освіти спеціалістів фармації (СФ) завжди є слухач (спеціаліст фармації, інтерн), який активно будує свій освітній процес, вибираючи певну траєкторію розвитку в післядипломному освітньому середовищі. Важлива функція викладача - підтримати слухача в його діяльності: сприяти його успішному просуванню в потоці наданої інформації, полегшити вирішення виникаючих при навчанні проблем, допомогти освоїти великі обсяги різноманітної інформації, представленої на курсі, усвідомити необхідні професійні компетенції, свої особистісні якості, забезпечити підтримку потреби слухача в саморозвитку. У світовому освітньому співтоваристві у зв'язку з цим став використовуватися новий термін - фасилітація. Сьогодні використання інструментів фасилітації для роботи он-лайн в системі післядипломної освіти є актуальним напрямком при створення дистанційних курсів підвищення кваліфікації СФ.

Мета дослідження. Дослідити проблеми формування педагогічної фасилітації викладача як специфічного виду його педагогічної діяльності та критерії відбору інструментів фасилітації для роботи он-лайн в системі післядипломної освіти при створення дистанційних курсів підвищення кваліфікації СФ. Проаналізувати відмінність традиційних та фасилітаційних підходів парадигми освіти та сучасної ролі викладача-фасилітатора.

Методи дослідження. У роботі були використані: формально-логічний метод, системний аналіз, метод аналогії та порівняння, аналіз сучасного банку даних інформаційних джерел щодо досліджуваного питання.

Результати дослідження. Вперше термін «фасилітація» був введений К. Роджерсом в книзі "Свобода вчитися" (в 1969 р.) де на думку автора, "первинне завдання вчителя полягає в тому, щоб дозволяти учневі вчитися, жити його власну допитливість". Поліпшення якості навчання К. Роджерс пов'язує з можливостями педагога по фасилітації навчання.

Сьогодні педагогічна фасилітація - це специфічний вид педагогічної діяльності викладача, яка має за мету допомагати слухачам в усвідомленні своєї самоцінності, підтримувати його прагнення до саморозвитку, самореалізації, розкриттю здібностей, пізнавальних можливостей, актуалізації ціннісного ставлення до людей, природи, національної культури на основі організації допоміжного, гуманістичного, діалогічного, суб'єкт-суб'єктного спілкування та довіри. В системі післядипломної освіти педагогічна фасилітація – це якісно прогресивний метод, який відповідає сучасним запитам педагогічної практики щодо підвищення рівня навчання слухачів курсів підвищення кваліфікації.

Викладачі-фасилітатори в сучасному діджитал-середовищі використовують широкий діапазон стилів для різних вікових груп в залежності від задач/видів діяльності, учасників, часу і потреб членів групи. Незмінним залишається ключові моменти навчального процесу: організація навчального простору; залучення всіх учасників та сприяння розкриттю їх потенціалу; підтримка учасників у реалізації навчальних цілей.

Враховуючи вищезазначене - основне завдання викладача-фасилітатора це: розвиток лідерського потенціалу у слухачів; стимулювання і ініціація осмисленого навчання; донесення до слухача думки про те, що основний результат навчання на курсах підвищення кваліфікації СФ – здатність до інтенсивного і грамотного пошуку знань (особистісні зміни, а не статичне знання має сенс при виборі мети освіти в сучасному світі); підтримка слухача

в його діяльності (сприяти його успішному просуванню в потоці навчальної інформації, допомогти освоїти великі обсяги різноманітної інформації, усвідомити свої здібності та особистісні якості, забезпечити підтримку потреби слухача в саморозвитку). Стосовно до процесу навчання фасилітація припускає наявність у викладача ряду певних якостей і установок:

- мають бути особистісно-орієнтовані;
- працювати разом зі слухачами, а не просто спостерігати за ними;
- забезпечувати зацікавленість у навчанні;
- створювати слухачам можливість поділитися власним досвідом;
- створювати безпечну і комфортну середу навчання;
- усувати перешкоди для навчання та ін.

Дослідивши літературні джерела щодо питання традиційного навчання в системі післядипломної освіти та фасилітації, було зроблено аналіз основних недоліків і переваг обох типів навчання та проведено їх порівняння (табл. 1). За результатами дослідження було встановлено, що традиційне навчання характеризується як єдність наказової ззовні навчальної програми, фронтального спілкування, стандартних тестів академічних досягнень, зовнішніх оцінок успішності, які неминуче знижують допитливість слухачів, їх пізнавальну мотивацію і викликають зниження інтересу до занять. Одним з основних недоліків традиційної системи навчання є надмірне переоцінювання ролі викладання (викладача) і недооцінювання ролі осмисленого навчання слухача.

Альтернативою цій практиці навчання є лише сконцентрована на слухачах гуманістична практика, і саме тому, сьогодення світова ситуація вимагає робити абсолютно інші акценти в процесі навчання: з викладання на навчання, тобто організація викладання не як трансляція інформації, а як фасилітація (активізації, забезпечення і підтримки) процесів осмисленого навчання. Таку зміну в навчанні розглядають як вияв нового мислення, як реформу освіти (вдосконалення навичок і умінь, знань і здібностей викладача,

розроблення і впровадження в процес навчання нових експериментальних програм і сучасніших технічних засобів) (табл. 2).

Таблиця 1

Відмінність традиційного підходу від фасилітаційного

Традиційна робота з групою	Фасилітаційний підхід
Ті, хто швидше міркують і активніше висловлюються, узурпують більшу частину часу	Беруть участь усі члени групи
Запитання сприймаються як виклики, ніби людина сказала чи зробила щось неправильно	Запитання – це основа інтересу, учасники заохочують один одного запитаннями, щоб прояснити суть повідомлення
Перебивають один одного	Змога кожному висловитися
Відмінності в точках зору сприймаються як конфлікти, яких уникають, а потім обговорюються кулуарно	Протилежні точки зору не замовчуються та співіснують в рамках однієї дискусії, складні питання потребують думки кожного
Проблему поспішають визнати вирішеною, як тільки найшвидші знайшли відповідь	Проблема вирішена, коли всі, кого вона стосується зрозуміли аргументацію

Таблиця 2

Зміна парадигми освіти та ролі викладача в системі післядипломної освіти

Зміна від ...	Перехід до ...
Викладання предмету, де викладач - носій знань	Фасилітації процесу навчання, яка пропонує виклики, показує шляхи розвитку та самореалізації
Центрального фокусу на викладача	Центрального фокусу на тому, хто навчається (на слухача, інтерна)
Розповідання	Запитування
Навчальних аудиторій	Різних просторів для навчання
Боязні помилок	Ставлення до помилки як до можливості навчитися та вирости
Індивідуальних успіхів слухача	Спільних успіхів
Конкуренції	Співпраці
Сфокусованих на академічних результатах	Розвиток індивідуальних компетенцій, соціальних і емоційних навичок

Для успішного процесу, фасилітатор може використовувати такі підходи або їх комбінації:

– *роз'яснювальний*: акцентувати увагу на словах іншого учасника або допомогти учаснику висловити свої думки;

– *полегшуючий*: заохочувати і моделювати вираження почуттів і емоцій у міру їх появи;

– *оціночний*: оцінювати те, про що хтось говорить, коментуючи це фразами, які допомагають дати оцінку;

– *обмін*: заохочення обміну досвідом і очікуваннями;

– *вказівний*: менторне управління членами групи та ін.

Відповідно завдання викладача-фасилітатора – включити слухачів у спільне орієнтування, розділити з ним низку управлінських функцій з метою створення умов для пробудження глибокого інтересу до дисципліни і виникнення реальних змістовних мотивів навчання на курсах підвищення кваліфікації.

При фасилітації навчання викладач використовує методи і прийоми, які сприяють творчому засвоєнню необхідної інформації, формують уміння міркувати, шукати нові грані проблем у вже відомому матеріалі, а це є основою для розвитку лідерського потенціалу у майбутніх і вже сформованих СФ.

Особливої актуальності фасилітація набула при запровадженні дистанційних технологій в післядипломній освіті, коли стало необхідно враховувати різницю оф-флайн та он-лайн, яка полягає у додаткових викликах до викладача при роботі он-лайн, а саме:

– відсутність мови тіла – робота викладача на одне вікно, коли викладач та слухач не знає хто на кого дивиться (при роботі віддаленого конференц-зв'язку з використанням хмарних обчислень, наприклад ZOOM);

– в он-лайн існує багато перемикачів уваги (втома від комп'ютера), тому викладач не знає який слухач відстає чи втратив увагу при он-лайн лекції;

– необхідно вводити певні правила проведення зустрічі в он-лайн (для семінарів, вебінару і т.п.), наприклад: мікрофони вимкнути для неактивних спікерів, таймінг, робота з питаннями, тощо;

– необхідно постійно робити підтвердження присутності (ping) для утримання уваги та підтримки дисципліни;

– враховувати те, що більшість навчального матеріалу вже представлена на он-лайн платформах, які використовуються для навчального процесу і викладачу необхідно здивувати слухача та зацікавити його в додаткових он-лайн сесіях;

– викладачу необхідна постійна робота с ІТ-технологіями та здатність використання сучасних програм для он-лайн сесій.

Дослідження вітчизняних та закордонних літературних джерел показало наявність великої кількості методів та інструментів фасилітації для роботи он-лайн в системі післядипломної освіти. Так до основних методів згідно Посібника по фасилітації, доповнення до Міжнародних Стандартів якості для суспільно-активних закладів навчання відносяться ті, які стимулюють роботу групи, а саме: рольові ігри та симуляції; практика презентацій; використання фотографій і картинок; використання аудіо- і відеозаписів; структурування та відбір ідей; мозковий штурм та ін.

Враховуючи вищезазначене вважаємо за доцільне наступне групування інтерактивних методів згідно навчальної діяльності (табл. 3).

Таблиця 3

Критерії відбору інструментів фасилітації для роботи он-лайн та приклади використання інтерактивних методів

Етапи	Опис	Інтерактивні методи
Мотивація навчальної діяльності	На початку важливо створити у слухачів певний рівень мотивації для подальшої активної та результативної діяльності. Їх слід зацікавити, пробудити в інтерес до вивчення теми, переконати в практичній, теоретичній чи соціальній значимості матеріалу. Для цього доцільно застосовувати вступну презентацію з теми або створювати проблемну ситуацію	«Займи позицію», «Мозковий штурм», дискусія

Продовження табл.

Актуалізація опорних знань	На даному етапі роботу слухачів можна організувати за допомогою виконання різноманітних вправ; вирішення задач і прикладів; виконання графічних робіт та роботи над таблицями, схемами тощо; письмових	робота в парах, «Займи позицію», «Мозковий штурм», «Мікрофон», «Незакінчені речення», «Снігова куля»
----------------------------	--	--

	відповідей на запитання з пройденого матеріалу; тестування	
Вивчення нового матеріалу	Викладання нового матеріалу за допомогою он-лайн лекції, пояснення, новосних форумів, організації самостійної роботи слухача з використанням інтерактивних технологій	«Ажурна пилка», «Пошук інформації», «Навчаючись учусь», робота в групах, «Мікрофон»
Закріплення знань і умінь	На даному етапі доцільно дати на виконання завдання з урахуванням диференціації та таксономії Блума. Це дозволяє здійснити перехід до самостійного розв'язування завдань з теми	«Навчаючись учуся», дискусія, робота в групах, «Карусель», рольова гра
Практичне закріплення засвоєних знань, умінь і навичок	Для вироблення практичних умінь та навичок необхідно, щоб слухачі самостійно виконували роботу, проводили дослідження шляхом виділення суттєвих для виконання завдання елементів дії, що сприяє подальшому мисленнєвому узагальненню та здійсненню переходу від оцінювання до самооцінювання та рефлексії	дискусія, робота в парах, світове кафе, коло, кейс, рольова гра
Підсумки	Закінчуючи, потрібно завжди підсумувати зроблене. Підбиваючи підсумки важливо зрозуміти рівень засвоєння знань слухачами та їхні враження	«Незакінчені речення», «Мікрофон», робота в групах

Висновки. Згідно гіпотези нашого дослідження, формування педагогічної фасилітації у системі післядипломної освіти сприяє комплексному та одночасному забезпеченню таких педагогічних умов: діалогізації і гуманізації міжособистісного спілкування слухачів; використання інтерактивних методів навчання, спрямованих на розвиток різних типів умінь і навичок; активізації засобів ігрового моделювання ситуацій професійної діяльності з метою орієнтації слухачів в сучасній професійній сфері. Для цього необхідно робити контент більш цікавим і наближеним до інтересів слухачів та їх майбутніх професійних компетенцій для чого кожен викладач-фасилітатор виробляє власний інструментарій навчання, враховуючи різницю між он-лайном і оф-лайном – вимоги сьогодення та бажання учасників.

Перелік літератури:

1. Балл Г.О. Сучасний гуманізм і освіта : навчально-методичний посібник / Георгій Олексійович Балл. – Рівне, 2003. – 180 с.

2. Роджерс К. Р. Свобода учиться / К. Роджерс, Дж. Фрейберг. – М. : Смысл, 2002. – 527 с.